

Kulttuurihistorialliset arvot

Ote Kulttuurimaisema- ja rakennuskanta –selvityksen luonnoksesta, 25.4.2014. Selvitystä laatii Tuusulan kunnan toimeksiannosta Arkkitehtuuritoimisto Anne Vähätalo

Arvioinnin menetelmät

Inventointikohteiden arvioinnissa on yleisesti käytössä kolmijako, jossa erotetaan arkkitehtoninen, maisemallinen ja historiallinen arvo. Kohteen arkkitehtoninen arvo voidaan periaatteessa jakaa rakennushistorialliseen ja rakennustaiteelliseen puoleen. Rakennushistorialliset arvot tarkoittavat kohteen alkuperäisyyttä tai historiallisesti mielenkiintoista kerroksellisuutta. Rakennustaiteellinen puoli liittyy estetiikkaan ja rakennuksen toiminnalliseen laatuun. Myös rakennusten muodostamalla kokonaisuuksilla voi olla rakennustaiteellista arvoa.

Maisemallisissa arvoissa on kyse laajemmista ihmisen toiminnan ympäristöistä, jotka antavat edustavan kuvan jostain historiallisesta vaiheesta. Yksittäisten kohteiden arvo on usein määritettävissä vain laajemman maisemallisen kokonaisuuden osana. Joidenkin maiseman osien merkitys saattaa kuitenkin olla muita suurempi, jos ne muodostavat ympäristön kiintopisteitä. Historialliset arvot eivät näy maisemassa tai rakennuksissa, vaan niiden tunnistaminen edellyttää kohteen sijoittamista laajempaan kulttuuriseen yhteyteen. Yleisimmin esille tulevat rakennuksen henkilö- sivistys- tai sosiaalihistoriaan liittyvät arvot. Inventoinnissa on pyritty arvioimaan museoviraston rakennushistorian osaston julkaisemia kriteerejä, joita voidaan käyttää apuna yllämainittuja arvoja mietittäessä:

1. **Harvinaistuva** kohde (rakennuksen arvon määrittäminen iän perusteella, yli satavuotiaat rakennukset otettu mukaan joka tapauksessa).
2. Kohteen **alkuperäisyys** (esim. rakennuksen materiaalit ja sisätilat tai tie, jonka maisema tai pinnoite on säilynyt).
3. Kohteen **edustavuus** rakentamisaikansa käyttötarkoituksen kuvaajana.
4. Kohderyhmän historiallinen tai tyyllinen **yhtenäisyys**.
5. **Yksittäisten rakennusten merkitys** ympäristönsä tunnelman muodostajina (keskeisten rakennusten merkitys havaitaan usein vasta, kun ne on purettu).
6. Tyyllisen tai ajallisen kerroksisuuden muodostama **jatkuvuus** (miten hyvin eri aikakausien synnyttämät ympäristön rakenteet muodostavat historiallisen jatkuvuuden tunteen, esim. taajamarakenne tai maanviljelysmaisema).
Museoviraston arvottamismalliin on myöhemmin lisätty uusia kriteereitä: sopusointuisuus ja vaihtelevuus, monipuolisuus, intensiteetti, opetus- ja tutkimusarvo. Näiden tarkoituksena on täsmentää kulttuuriympäristöjen arvottamisen perusteita sekä tuoda ilmi ympäristöjen luonnetta.

Luokitus

Kohteiden ja alueiden luokittelussa on 1960- ja 1970-luvuilla käytetty kolmiportaista numeroluokitusta, jolla pyritään määrittelemään lähinnä kohteen säilytettävyyden aste. Luokitus on nyttemmin tullut takaisin käyttöön, mm. Pirkanmaan maakuntamuseon tekemässä Pispalan kaupunginosan inventoinnissa sekä Järvenpään kaupungin rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa.

Luokitus helpottaa inventoinnin tulosten hyödyntämistä maankäytössä. Paljon tietoa käsittävän raportin sisältö voidaan luokituksen avulla hahmottaa helpommin maankäytön suuntaviivoja laadittaessa. Luokituksen haikkapuoli on välimuotojen puuttuminen hienovaraisuudesta huolimatta. Rajatapauksia on paljon, ja inventoijan tiedostamaton subjektiivisuus vaikuttaa luokitukseen väkisinkin.

Luokituksen käyttö on perusteltua, mikäli alueella on paineita uudisrakentamiseen ja ympäristön muutokset ovat nopeita. Tuusulan rakennuskanta ja ympäristöt ovat pääkaupunkiseudun lievealuetta, mikä vuoksi kunnan väestönkasvu ja sitä kautta uudisrakentaminen ovat nopeaa. Tuusulan maaseutu käsittää arvokkaan kokonaisuuden maanviljelyskulttuuriin liittyvää rakennuskantaa ja maisemaa, jotka ovat viimeisten vuosikymmenten aikana ehtineet kärsiä maisemaan sopimattomasta uudisrakentamisesta sekä suoranaisesta tuhoamisesta. Luokituksen ideana on Tuusulan tapauksessa auttaa tiedon nopeampaa siirtymistä maankäytön ratkaisuihin sekä rakennusvalvonnan työskentelyyn inventoinnin paikkatietojärjestelmään viennin avulla. Luokituksen avulla maankäyttöä voidaan ohjata tunnistamaan arvokkaat ympäristön osat ja kuvapankin avulla huomioimaan ne asiat, joita numeerisesti ei voida ilmaista. Numerot eivät välttämättä anna kuvaa kohteiden välisten arvojen suhteesta, sillä ehdoton säilymisen vaatimus voi olla hyvin erilaisilla kohteilla.

Osalle kohteista ei ole annettu lainkaan luokitusta. Joissain tapauksissa kohde ei täytä riittäviä säilyneisyyden kriteereitä, mikä ei merkitse, ettei sillä olisi lainkaan arvoa. Erityisesti useiden rakennusten kokonaisuuksilla saattaa olla historiallista merkitystä, vaikka rakennukset yksin olisivat vähäarvoisia. Myös erittäin huonokuntoiset kohteet on jätetty luokituksen ulkopuolelle, jos voidaan arvioida, että niiden kunnostaminen väistämättä tuhoaisi rakennuksen antikvaarisen arvon.

Luokituksen kriteerit

Yksittäiset kohteet

Luokka I

Erityisen merkittävät kohteet, joilla on suuri paikallinen arvo ja myös mahdollisesti valtakunnallista merkitystä.

Antikvaarisesti hyvin säilyneet kohteet, joilla on suuri merkitys Tuusulan rakennusperinteen osana. Näihin kohteisiin sisältyy useita arvonäkökulmia tai erittäin vahva yksi peruste. I luokan kohteiden kuvauksiin on liitetty lyhyt perustelu luokituksesta.

Suojelusuositus: Rakennuksia ei saa purkaa. Kohtuullisen pieniä muutoksia sallitaan, mutta ne tulee tehdä harkiten ja rakennuksen kulttuurihistoriallisia ominaispiirteitä kunnioittaen.

Luokka II

Merkittävät kohteet, jotka ovat paikallisesti, mahdollisesti kokonaisuuden osana tärkeitä.

Kohteita, jotka ovat vähintään kohtalaisen hyvin säilyneitä ja edustavat Tuusulan rakennuskulttuurin arvokasta osaa. Ne sisältävät yleensä useita arvonäkökulmia.

Suojelusuositus: Rakennuksia saa purkaa vain erityisen pakottavasta syystä, joka täytyy perustella alan asiantuntijoita apuna käyttäen. Mahdollisissa muutoksissa tulee säilyttää rakennusten historiallinen ilme. Kevyet ja pienehköt laajennukset ovat mahdollisia.

Luokka III

Maisemallisesti tai historiallisesti arvokkaat kohteet.

Kohteita, joissa on tehty muutoksia, mutta joilla on historiallista arvoa tai jotka ovat mahdollisesti osana arvokkaampaa kokonaisuutta.

Suojelusuositus: Rakennukset tulisi pyrkiä säilyttämään. Muutokset tulisi tehdä rakennusta kunnioittaen, vaikka suuremmatkin laajennukset ovat mahdollisia. Laajennukset tulisi toteuttaa kuitenkin rakennuksen muodon ja koon sekä ympäristön ehdoilla.

Alueet ja tielinjat

Luokka I

Erityisen merkittävät aluekokonaisuudet, joilla on suuri paikallinen arvo ja myös valtakunnallista merkitystä.

Rakennuskannaltaan erityisen hyvin säilyneitä kokonaisuuksia, joiden rakennukset ovat pääasiassa I tai II luokkaa. Alueet sisältävät useita arvonäkökulmia, mm. rakennushistoriallisia, historiallisia tai maisemallisia arvoja. Alueilla voi olla uudisrakennuksia, mikäli niiden arvo on muuten kulttuurihistoriallisesti tai esim. taajamakonaisuuden osana erityisen merkittävä.

Suojelusuositus: Kokonaisuus tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan (ks. kohteet edellä), myös tiet, pihojen rakenteet yms. tulisi huomioida. Uudisrakentamista tulisi välttää, mutta jos siihen on riittävät perusteet, tulee tarkkaan huomioida mm. olemassa olevan ympäristön mittakaava ja rakennustapa.

Luokka II

Merkittävät aluekokonaisuudet.

Alueella on vanhaa, pääasiassa II-luokan rakennuskantaa, jonka joukossa voi olla muutama uusi rakennus. Uudisrakennukset sopivat mittakaavaltaan ja rakennustavaltaan vähintään kohtalaisen hyvin ympäristöönsä. Alue sisältää useita arvonäkökulmia tai yhden erittäin vahvan arvoperusteen.

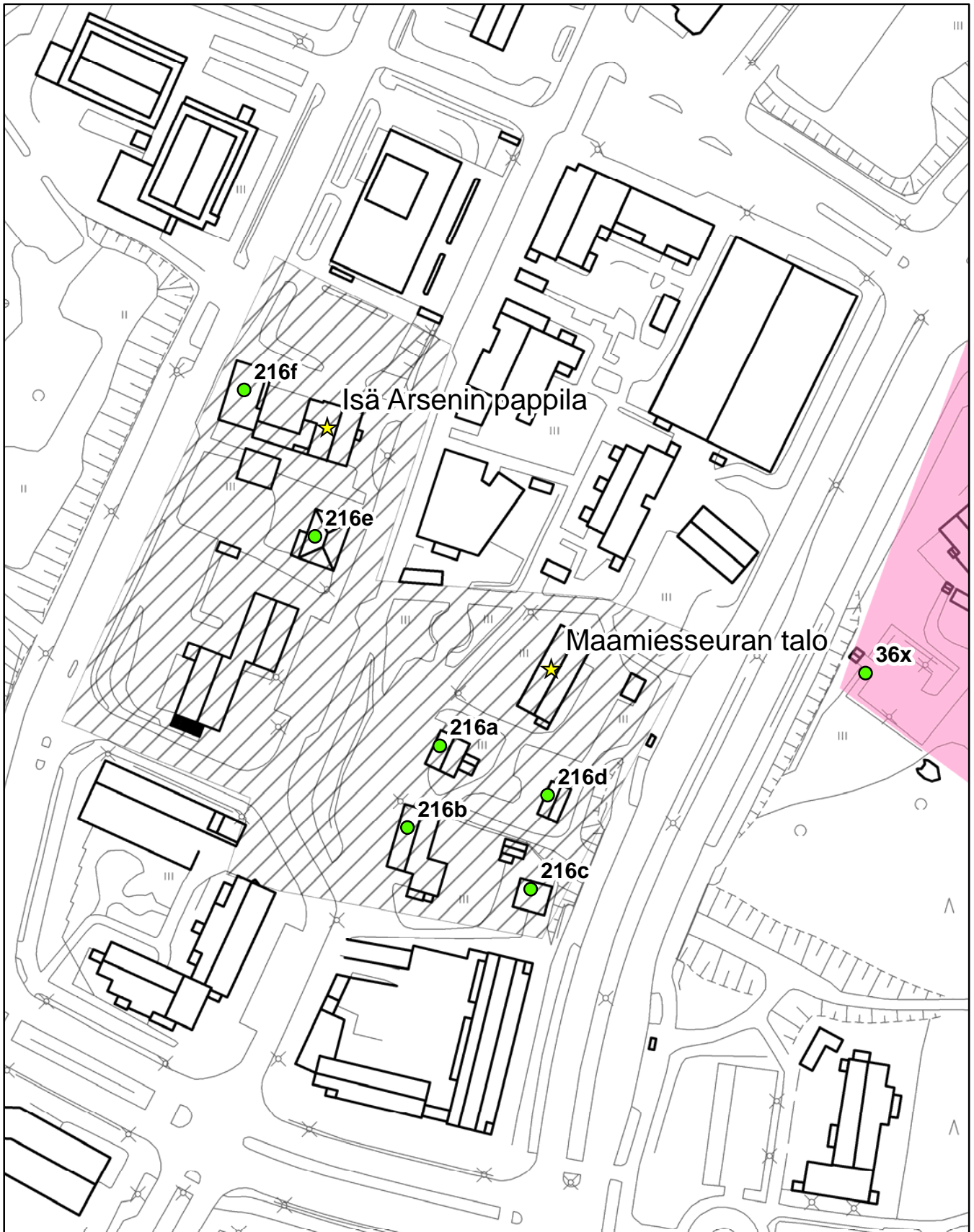
Suojelusuositus: Rakennuksia ja rakenteita saa purkaa vain pakottavasta syystä (huomioitava mitä edellä on sanottu kohteista), myös tiet ja pihojen rakenteet tulisi huomioida. Vähäinen uudisrakentaminen vanhaa rakennustapaa kunnioittaen on mahdollista.

Luokka III

Maisemallisesti tai historiallisesti arvokkaat aluekokonaisuudet.

Alue on muuttunut esimerkiksi rakennuskannaltaan, rakenteiltaan, tiestöltään, pihastutuksiltaan. Rakennukset ovat pääasiassa II ja III-luokan kohteita ja alueella on useita uudisrakennuksia, joista suurin osa sopii kuitenkin vanhan rakennuskannan mittakaavaan ja rakennustapaan.

Suojelusuositus: Rakennuksia saa purkaa vain pakottavasta syystä (huomioitava mitä edellä on sanottu kohteista), myös tielinjaukset tulisi säilyttää. Uudisrakentaminen on mahdollista vanhaa rakennustapaa kunnioittaen.

© Tuusulan pohjakartta 2013

- Rakennuskulttuurikohte
- Rakennetun kulttuurialueen osakohte
- Valtakunnallisesti merkittävät RKY kohteet 2009 (Museovirasto)
- Muinaisjäänökset 2010 (Museovirasto)
- Muinaisjäänösalueet 2010 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue
- Maaseudun kulttuurimaisema-alue

0 12,5 25 50 Metriä

31_maamiesseura_SDC11455.jpg

213_arsenin_pappila_SDC11439.jpg

213_arsenin_pappila_SDC11461.jpg

213. Isä Arsenin pappila - Päämaja

Vuonna 1896 perustetun Hyrylän varuskunnan ortodoksisen seurakunnan papiksi valittiin kanttori Arseni Razumov ja hän hankki asunnokseen huvilan Hyrylän keskustasta. Huvila käsitti kellarin, pääkerroksen ja ullakkokerroksen. Pääkerroksessa olivat eteisaula, papin työhuone, keittiö, kamari ja suuri sali. Ullakkokerroksessa lienee myös ollut muutama huone; päätykamarit. Hyvin hoidettu puutarha oli talon takana ja pihamaalla kasvoi mm. päärynäpuita. Vuodesta 1922 lähtien pappilassa toimi Elannon kauppa, sillä isä Arseni muutti Lappeenrantaan. Nykyisin isä Arsenin huvila tunnetaan ravintola Päämajana ja sen vieressä sijainneen Worobjeffin talon paikalla on nykyisin Säästöpankin talo.

213_arsenin_pappila_SDC11459.jpg

213_F_arsenin_ulkovarasto_SDC11462.jpg

Rakennuksen nykykuoto perustuu alkuperäisille, noin 1880-90-luvun pikkukaupungin puutalorakentamisen mittasuhteille; tyyliltään talo on todennäköisesti edustanut jotain nikkarityyllä höystettyä kertaustyyliä (tyypillisimmillään uusrenessanssi ja uusklassismi). Talon ullakkokerroksessa on nähtävissä vielä alkuperäistä arkkitehtuuria: kuusiruutuiset päätyikkunat, neliruutuiset haukkaikkunat ja koristeellisesti veistetyt kattotuolien päät, "kämpälät". Pääkerroksen aukotus ja julkisivun yksityiskohdat ovat pitkälti perintöä 1950-luvun osuuskauppa-arkkitehtuurista, joista voidaan luopua vanhemman asun palauttamiseksi. Takapihan varastorakennus (213b) liittyy arkkitehtuuriltaan 1920-luvun uusklassismiin, vaikka onkin tehty betonitiilistä.³⁹ **II LUOKAN KOHDE.**

213_arsenin_pappila_SDC11460.jpg

216. Hyrylän vanha kaupparaitti.

Maamiesseuran talon ja Isä Arsenin pappilan lisäksi vanhan kaupparaitin ympärillä on myös muutama muu vanhaa ja miltei kadonnutta Hyrylää edustava rakennus. Maamiesseuran vieressä on toinen Hyrylän keskustan varhaisvaiheisiin liittyvä kaksikerroksinen, keltaiseksi maalattu ja alkuperäiset ikkunansa säilyttänyt, lautaverhoiltu mansardikattoinen poliisi Nestori Laineen talo vuodelta 1928 (216a; luokka 1). Laineen talon julkisivut

39 Heikki Simola, Tuusula-seuran aikakirja XIX, s. 12-13.

ovat alakerrassa olleet hirsipinnalla vielä vuonna 1939 ja toisen kerroksen päätyjen aukotusta on myös muutettu ilmeisesti sotien jälkeisellä ajalla: yksinäinen keski-ikkuna on saanut seurakseen toisen ja siirtynyt keskilinjalta reunaan ja pyöreä "ullakon" ikkuna on mahdollisesti lisätty samaan aikaan.⁴⁰ Laineen talo ei ole varsinainen kauppatalo, mutta sen kivijalassa on aina ollut liikkeitä: ensimmäisenä talon valmistuttua Hyrylän ensimmäinen lihakauppa.⁴¹

Laineen talon vieressä on kutakuinkin samaan aikaan rakennettu ja alkujaan varsin saman tyyppinen mansardikattoinen mutta poikkeuksellisesti keskirisaliitilla varustettu Haikosen kirjakauppatalo,⁴² joka on 1950-60-luvulla muodistettu tuolle ajalle tyyppilliseen liikekiinteistötyyliin (216b; luokka 2). Mansardikatto on vaihtunut suhteelliseen loivaan taitekattoon ja taloa on jatkettu päärungon suuntaan sekä lisäämällä kulmaan lisäosan vuonna 1972. Ikkunajako on vaihtunut tyyppilliseen 1950-60-luvun maisemaikkunatyylisiin Alkuperäisen asun palauttaminen voi olla haastavaa, mutta ainakin mineriittien vaihtamisella puuverhoiluun ja ikkunoiden takaisinpäin ajassa päivittämisellä ilme kohenisi. Viihtyisää "puukaupunki"ympäristöä täydentää Laineen talon ja Haikosen talon "taakse" sijoittuvat vanhaa rakennuskantaa edustavat mökit (noin 1910-30-luvulta oleva asuintalo 216 c eteläpuoleinen; luokka 2 ja d pohjanpuoleinen sauna/piharakennus; luokka 2) pihapiireineen. Maamiesseurantaloa vastapäätä Kauppatie 4:ssä sijaitsee 1960 ja 1974 rakennettu Osuuspankin talo, joka on tyyppillistä 1960-luvun liikerakentamista.⁴³ Osuuspankin 1960-luvun kiinteistön ja Isä Arsenin pappilan välissä on 1930-luvun tiilirakenteinen ja rapattu Lemmelän kauppiastalo (216e; luokka 2), joka on säilynyt suhteellisen hyvin alkuperäisessä asussaan. Teodor Lemmelän kauppiastalon paikalla sijaitsi aiemmin Postin eli Knuuttilan tilan päärakennus.⁴⁴ Jo tämä osuuspankin talo nykyasussaan edustaa ympäristöönsä sopeutumaton rakentamista. Tie on ennen kulkenut rakennusten editse. Nytemmin ne ovat jääneet levennetyn Tuusulanväylän ja Hyrylän uuden katuverkon väliin hieman epäselvään ja levottomaan paikkaan. Vanha Kaupparaitti olisi rauhoitettavissa jalankululle ja pyöräilylle.

Hyrylän vanha kaupparaitti edustaa sitä kerrostumaa Hyrylästä, joka tulee säilyttää yhdessä Rapsikanmäen kanssa. Alueen luokitus: 2.

- 40 Tuusulan museo valokuva v5898; Jaana Koskenranta
41 nimimerkki I.K. Tuusula-seuran aikakirja VI, s. 37.
42 Tuusulan museo, valokuva v5898; Jaana Koskenranta.
43 Seppo Yli-Antola, Tuusula-seuran aikakirjaXI, s. 102-103.
44 Sirkka-Liisa Iivonen, Tuusula-seuran aikakirja XI, s. 48.

216_A_laineen_talo_SDC11441.jpg

216_B_haikosen_talo_SDC11444.jpg

216_A_laineen_talo_SDC11442.jpg

216_B_haikosen_talo_SDC11449.jpg

216_B_haikosen_talo_SDC11443.jpg

216_B_haikosen_talo_SDC11451.jpg

216_C_pihamokki_SDC11450.jpg

216_D_piharakennus_SDC11448.jpg

216_kaupparaittia_SDC11445.jpg

216_C_pihamokki_SDC11453.jpg

216_E_lemmelan_liiketalo_SDC11458.jpg

216_kaupparaittia_SDC11456.jpg

216_D_piharakennus_SDC11446.jpg

216_E_lemmelan_takapiha_SDC11463.jpg

32. Rapsikanmäki (Koulumäki) ja paloasema

Vanha “pikku”koulu sijaitsee Hyrylän keskustassa mäennyppylällä näkyvällä paikalla. Koulu oli viralliselta nimeltään Hyrylän/ Kirkonkylän alakansakoulu ja seurakunta omisti sen vuoteen 1926 asti, jolloin alkujaan aliupseeri Siloffin huvilana (ja mm. Niilo Männikön asuma mökki) tunnettu talo siirtyi kunnalle.⁴⁵ Mökki

⁴⁵ Matias Korkiavuori, Tuusula-seuran aikakirja XI, s. 60-62.